

Fra katekisme til liberal pietisme

Konfirmantbøker anno 2015

**Av Elisabeth Tveito Johnsen, Eva Kirkemo, Solveig Julie Mysen
og Mathias Gillebo**

ELISABETH TVEITO JOHNSEN, førsteamanuensis i religionspedagogikk/praktisk teologi. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo. E-post: e.t.johnsen@teologi.uio.no

De fleste menigheter i Den norske kirke bruker en eller flere konfirmantbøker i oppleggene sine. De siste årene er det utgitt flere nye bøker som er tenkt brukt i konfirmasjonstiden. Disse bøkene har i liten grad blitt gjort til gjenstand for faglig analyse og diskusjon (Kittelsen 2011). Denne artikkelen analyserer tre nye konfirmantbøker ut ifra fire temaer: 1. tilnærming til Bibelen – hvordan forfatterne presenterer Bibelen, hvilke bibeltekster som er valgt og hvorvidt tekstutvalget overlapper med anbefalingene i Plan for trosopplæring, 2. presentasjon av kirkens lære. Dette rommer formuleringer knyttet til hvem Gud er, de ti bud og kirkelige praksiser, om språket har påstandskarakter eller en reflekterende karakter, i hvilken grad kirkens lære fremstilles som foranderlig eller ikke, og hva det tilrettelegges for at ansatte og konfirmantene skal bidra med, 3. hvordan bøkene framstiller den virkeligheten konfirmantene lever i, om de impliserer et syn på konfirmanter som personer med et høyt eller lavt kunnskapsnivå, om de tilhører kirken eller om de skal misjoneres for, og 4. bøkene som pedagogisk redskap – hvilke typer aktiviteter konfirmantbøkene legger til rette for og om de peker inn mot kirkelige aktiviteter eller hverdagsliv og skoleliv. To av bøkene presenterer seg som inspirert av sosiokulturell læringsteori. Artikkelen viser at disse bøkene på vesentlige punkter opererer med en forståelse av læring som ikke er i overensstemmelse med denne teoritradisjonen. Derimot viser det seg at boken som ikke presenterer seg som inspirert av sosiokulturell læringsteori, har et opplegg som ligger tett på denne tradisjonens fokus på læring som det å få ferdigheter i å bruke de kulturelle redskapene som brukes i en praksis.

NYE KONFIRMANTBØKER

Confirmation work in Europe viser at konfirmantlærerne i alle de syv landene som var med i undersøkelsen, Norge inkludert, legger vekt på «katekismetemaer», slik som dåp, nattverd, kirkens bekjennelser, Jesus og Den hellige ånd, og at de færre legger vekt på «livsverden-temaer» slik som økologi, meningen med livet og vennskap (Schweitzer m.fl 2010). Denne forskningen viser også at skolebaserte metoder, slik som diskusjon, gruppearbeid, arbeid med tekster og foredrag,

dominerer i konfirmantundervisningen. Metodene som brukes i mindre grad, er sang, bønn, meditasjon, stilletid og spill (Schweitzer m.fl 2010). Vi er av den oppfatning at de tilgjengelige konfirmantbøkene kan ha innvirkning på hvilke temaer som blir tatt opp i løpet av konfirmasjonstiden, og hvordan de blir tatt opp. Dersom bøkene endrer seg, er det mulig at de ansatte vil gjøre andre tematiske og metodiske valg. Med dette som perspektiv er det interessant å undersøke konfirmantbøkene som er utgitt de senere årene.

I denne artikkelen vil vi analysere tre konfirmantbøker: *Konflogg*. Delta utgitt på IKO-Forlaget (Konflogg 2015, 2. utgave). Denne boka viderefører en «katekismetema»-profil. Den neste boka vi analyserer, *Nøkler til livet. Nye metoder for læring i kirken* (Nøkler til livet 2015), har derimot en «livsverden»-profil. Den siste boka, *Konfirmantbibelen* (Konfirmantbibelen 2015), tar opp i seg elementer fra begge disse tradisjonene og har i tillegg en utpreget narrativ profil.¹

Artikkelen har blitt til som et samarbeidsprosjekt mellom tre avgangsstudenter i teologi og en lærer. Vi har sammen definert problemstillinger, drøftet teori om læring og forskning på konfirmanter, og diskutert konfirmantbøkene. Hver student har hatt ansvar for å skrive om én bok. Eva Kirkemo har hatt ansvar for *Konfirmantbibelen*, Solveig Julie Mysen har hatt ansvar for *Nøkler til livet* og Mathias Gillebo har skrevet om *Konflogg*. Elisabeth Tveito Johnsen har skrevet innledningen og den avsluttende diskusjonen, og samskrevet analysene.

KONFIRMANTBIBELEN

Konfirmantbibelen består av en Bibel med vedlegg og en lærerveiledning. Bibelen, som er konfirmantens eneste bok, er utvidet med 112 sider, 56 før og 56 etter selve Bibelteksten. Disse kalles *temasider* og *bibelveiviser*. Vi velger å fokusere på disse vedleggene til *Konfirmantbibelen*. Intensjonen bak *Konfirmantbibelen* er «å gjøre Bibelen til en åpen bok for konfirmantene: en bok som de kan lese sitt eget liv og sine erfaringer i lys av, og som kan gi dem mot til å leve og mot til å tro» (Lærerveiledning 2015 s.10).

Tilnærming til Bibelen: Den lille og den store fortellingen

Konfirmantene presenteres for at Bibelen rommer den store fortellingen, og gjennom spørsmål legges det til rette for at konfirmantene kan knytte sine små livsfortellinger til denne fortellingen. Dette grepet kommer tydelig til uttrykk allerede på de to første sidene av *Konfirmantbibelen*. Under overskriften «Min

1 Vi har valgt bøker utgitt de siste fem årene og som er mye solgt hos forlagene, fordi det er bøker som kan komme til å prege konfirmanttiden i mange menigheter fremover. Vi har også valgt bøker som representerer en bredde med hensyn til teologisk profil og grafisk utforming (Flyvbjerg, 2001). Hvert av forlagene har gitt oss tre eksemplarer av konfirmantbøkene de har utgitt. Vi har i tillegg fått minnepinner, opplegg for gruppesamlinger og bøker for ledere. Vi har ikke hatt kapasitet til å sette oss inn i alt materialet. Artikkelen er avgrenset til de nevnte konfirmantbøkene. I tillegg har vi sett noe på lærerveiledningene til *Konflogg* og *Konfirmantbibelen*.

livshistorie – den lille fortellingen» fortelles det om en fortelling om ei jente som hadde vært mye syk og som hadde bestemt seg for å ta livet sitt som tolv-åring. Hun blir reddet av at hun leser om en jente som Jesus gjorde levende igjen. Deretter følger en fortelling om en storbykirke som gir husrom til unge mennesker, og en gjenfortelling av den bortkomne sønn. Nederst på siden står det «Både Bibelen og livet ditt er fulle av fortellinger. Står det noe om livet ditt i Bibelen?» (temaside 2). På den påfølgende siden presenteres deretter «Den store fortellingen», som innledes med at «på Bibelens første sider blir verden skapt, og Gud ser at alt er godt», deretter presenteres Bibelen som den boka som følger «menneskene gjennom århundrene». Bibelen fremstilles som en bok som «rommer både godt og ondt, kjærlighet og hat, trofasthet og svik», og at på «Bibelens siste sider ser du en verden som bærer sår og merker etter alt menneskene har gjort. Da gjør Gud alle ting nye». Etter dette følger en kort presentasjon av Bibelens oppbygning, tilblivelse, tekstenes grunnspråk og en innføring i det synoptiske problem. Denne informasjonen blir utvidet på temasidene bak i Konfirmantbibelen, der det gjøres rede for oversettelser, persongalleriet, en tematisk samling med bibelsteder, en introduksjon til hver av genrene og en forklaring til symbolene som brukes i konfirmantbibelen. Koblingen mellom bibeltekstene og konfirmantene utdypes i kommentaren: «Livet ditt er en dyrebare del av den store fortellingen om Gud og verden. Uansett hvor du er i livet, finnes det en fortelling i Bibelen som sier noe om hvor du kommer fra og hvor du skal» (temaside 8).

Konfirmantbibelen utmerker seg, kanskje naturlig nok, ved å ta i bruk et stort antall bibeltekster. Utvalget er større enn de anbefalte kjernetekstene i *Plan for trosopplæring*, med et bredt spekter av tekster. På den ene siden fremstilles Bibelen som en tekst med en kompleks tilblivelseshistorie, og et stort antall genre. Dette kan gi konfirmantene innsikter om at det eksisterer en stor historisk og kulturell avstand mellom konfirmantene og bibeltekstene. Denne kompleksiteten og avstanden blir på den andre siden redusert ved å bruke korte narrativer fra samtiden, og ved å plassere de bibelske tekstene på en kronologisk strukturert tidslinje der konfirmanten passer inn. Hovedtilnærmingen om at Bibelen består av en stor fortelling, kan gi inntrykk av at bibeltekstene er mer lineære enn de faktisk er. I tillegg fremstår det som risikabelt å love at Bibelen kan si noe inn i alles livsfortellinger.

Beskrivelser av kirkens lære: Ad fontes

Temasidene i *Konfirmantbibelen* introduserer konfirmantene for sentrale temaer i kristen tro. Et av de første temaene er «Gud vår skaper». Dette temaet innledes med en tegning av en person, trolig en konfirmant, som står på toppen av en jordklode. Spørsmålene «Hvorfor finnes verden, tror du?» og «Hvorfor er du

her?» står på samme side (temaside 20). Deretter følger korte tekster om det å være til og det å være skapt.

Hvis du vil ha svar på hvordan du ble til, er ikke Bibelen stedet å lete. Men Bibelen kan fortelle deg noe om hvorfor. Bibelen sier at både universet, jorden og alt som lever, er skapt og elsket av Gud. Verdens finnes fordi Gud vil det (temaside 21).

Dette eksempelet er karakteristisk for hvordan *Konfirmantbibelen* presenterer kristen tro og kirkens lære. *Konfirmantbibelen* tar opp alle de sentrale «katekismetemaene», men det gjøres ved å lede konfirmantene til bibeltekster som de skal reflektere over ved hjelp av egne erfaringer. Boken gir også inntrykk av at kirkens lære er noe som tar utgangspunkt i de alminnelige erfaringene, og holder disse sammen med utdrag fra trosbekjennelsen.

Det blir gitt stor plass for refleksjon og egen tolkning i opplegget. Både konfirmanter, prester og andre tilskrives fortolkningsautoritet ved at de gis i oppdrag å lete, lese, reflektere og finne frem til svar og sammenhenger mellom tiden, tanken og bibelteksten. I stedet for å påstå at noe er sant og riktig bruker *Konfirmantbibelen* små fortellinger fra samtiden og kobler bibeltekstene til disse. *Konfirmantbibelens* tilnærming til kirkens lære kan karakteriseres som et adfontes-prosjekt der konfirmantene får i oppgave å gå tilbake til kildene, eller bibeltekstene, som har vært sentrale i utviklingen av kirkens lære.

Ungdommers samtid og liv: Realistisk og nyansert

Opplegget legger i stor grad vekt på at konfirmantene skal reflektere over de synspunktene de presenteres for. Under temaet *De ti bud* blir for eksempel konfirmantene utfordret til å ta stilling til spørsmål som ikke har entydige svar. «Hvis du alltid skal holde det første budet, kan det da skje at du blir nødt til å bryte et annet?» (temaside 38). Dette viser at ungdommene tas på alvor som tenkende mennesker. *Konfirmantbibelen* henvender seg til ungdom som reflekterende mennesker som er vant til å si sin mening og bli lyttet til.

Konfirmantbibelen formidler sitt syn på ungdoms virkelighet blant annet ved hjelp av en metaforisk fortelling der det å være ungdom beskrives som å krysse en elv, og det kan erfares på ulike måter (temaside 37). For oss fremstår *Konfirmantbibelens* som både realistisk og nyansert med hensyn til ungdoms virkeligheter. Den åpner for at ungdom kan oppleve ungdomstiden forskjellig, og gir samtidig uttrykk for at det å være ungdom kan være utfordrende for mange. Samtidig finnes eksempler på koblinger mellom liv og kirke som ikke fungerer like overbevisende, som når en fortelling om en ungdom med psykisk sykdom brukes til å vise hva som menes med diakoni (temaside 53).

Konfirmantbibelen tematiserer ikke eksplisitt seksualitet og rus knyttet til ungdomslivet. Det stedet der seksualitet blir tatt opp indirekte, er under teamet

Familie og samliv. Hovedtemaet her er at alle lever i familier, enten de er store eller små, og at livet i familien kan være utfordrende. Det nevnes eksplisitt at det ved grove tillitsbrudd kan være riktig «å bryte ut og komme seg bort» fra nære forhold. Konfirmantene oppfordres til å tro på kjærligheten, men unngår at dette blir en klisje ved å hekte på setningen: «Elsk dine nærmeste – så langt det er mulig» (temaside 41).

Konfirmantbibelen definerer ikke ungdommen som misjonsmark, men gir en indirekte oppfordring til å spre kunnskapen om Jesus under overskriften Misjon, der ulike måter å misjonere på skisseres. Det synes som om forfatterne mener at dette er en voksenting, noe som understrekes ved at det fortelles om fire voksne ungdommer og deres ulike veier til å fortelle om Jesus (temaside 52). Det er gjennomgående at perspektivet på konfirmantene – og foreldrene deres – er at de har lite erfaring med kirkelige praksiser, men at de hører til i kirken selv om de ikke er der så ofte.

Konfirmantbibelen gir andre livssyn og religioner anerkjennelse, og presenterer religionsdialog som et middel i å finne ut av hverandres tro. Det å høre til i kirken presenteres som noe fint, som et fellesskap og et sted å hvile, men gir også uttrykk for at det ikke alltid er slik at man kjenner seg hjemme der – det finnes ikke nødvendigvis en perfekt menighet (temaside 51).

Pedagogiske redskaper: Kunstnerisk kvalitet

Dette verket legger til rette for bruk av Bibelen, og da bruk i en konkret betydning. Konfirmantene oppfordres under hvert tema til å bruke Bibelen og til å streke under og notere i Bibelen sin, slik mange har gjort før dem, og den grafiske utformingen av temasiden legger til rette for at konfirmantene kan fylle inn med både tekst og tegninger. Slik sett kan det være en bok for fremtiden og ikke som et avsluttet kapittel slik en lærebok ville være. Vår vurdering er at den grafiske utformingen er åpen, inviterende og at den i seg selv har en kunstnerisk kvalitet.

Konfirmantbibelen refererer mest til kirkelige praksiser, som gudstjenester, kirkeåret og kirkelige handlinger. I tillegg knytter den Bibelen til populærkultur som kan være del av ungdommenes liv. Der er også en del henvisninger til å ta i bruk digitale medium og musikk. I tillegg introduseres konfirmantene for *Kristuskransen*, et armbånd der kulene har ulik betydning, slik som stilleperler, Jeg-perle, dåpsperle og nattperle. Disse perlene er også linket til de ulike temaene i opplegget, og *Kristuskransen* kan være en fysisk ting som konfirmantene kan ha rundt armen eller i lommen, og slik sett være til hjelp i bønnelivet. *Konfirmantbibelen* har også en egen hjemmeside for ytterligere innspill til videre utforskning, men den er ikke vist til i *Konfirmantbibelen*. At KABB (Kristent Arbeid Blant Blinde) tilbyr en lydversjon til konfirmanter som er svaksynte eller lesehemmede på annen måte, gir konseptet utvidet brukervennlighet.

NØKLER TIL LIVET

Nøkler til livet består av en lærerhåndbok som lederne skal bruke for å planlegge og gjennomføre konfirmantsamlinger. Konfirmantene får ikke en egen bok slik som i de to andre oppleggene vi analyserer i denne artikkelen. Håndboken innledes av en faglig innledning der forfatteren presenterer «de siste års forskning på læring i kirken», funn som at «konfirmanter er mest interessert i livsnære temaer» og at konfirmanter rangerer temaene «1, vennskap, 2, meningen med livet og 3, rettferdighet og ansvar for andre» på topp (Nøkler til livet s.11). Forfatteren viser til at kirkelige medarbeidere vektlegger klassiske temaer som «Jesus Kristus, Den hellige ånd og dåp» (s. 11), mens hensikten med Nøkler til livet er å gjøre «Jesus Kristus, Den hellige ånd og andre sentrale temaer i kristen tro aktuelle for ungdom i dag» ved å stille spørsmål som «Hvordan kan denne fortellingen hjelpe deg til å skape mening i livet? Hvilket av budene er det mest nyttige i din hverdag?» *Nøkler til livet* vil være et opplegg som «svarer på utfordringene fra konfirmantundersøkelsene» ved «å relatere samlingene tydeligere til deltagerens liv» og «å anvende en pedagogikk som legger til rette for ungdoms deltagelse» (Nøkler til livet s. 12).

Tilnærming til Bibelen: Mannakorn

Tilnærmingen til Bibelen i *Nøkler til livet* er preget av bokas prosjekt om å legge til rette for at ungdommene skal skape mening i eget liv. Tekstutvalget ligger tett opp til det som er definert som kjernetekster i trosopplæringen for Den norske kirke, med vekt spesielt på evangeliene, og liten bruk av tekster fra Det gamle testamentet (Kirkerådet 2010). På samlingene der Bibelen er i bruk, får konfirmantene utdelt papirlapper med bibelsteder. Det blir ikke lagt opp til at de skal lære å slå opp i eller bruke Bibelen som en fysisk bok. Tilnærmingen til Bibelen er at konfirmantene kan bruke den som del av sitt eget identitetsprosjekt. Til første samling foreslås en innledning der Bibelen blir introdusert for konfirmantene på følgende måte: «Bibelfortellingene betyr ingenting for seg selv – de er bare en bunke med papir. Det avgjørende er hva de kan bety for deg og for oss.» (*Nøkler til livet* s. 34). Denne vektleggingen av hva bibelfortellingene kan bety for konfirmanter i dag, konkretiseres blant annet i opplegg der hver enkelt av konfirmantene skal ta stilling til hvilken person de ligner mest på i Bibelen. Gjennom å leve seg inn i og jobbe med ulike bibelske personer skal opplegget hjelpe konfirmantene til «å finne ut hvem vi er, og hva som er meningen med livet vårt» (s.66–81). Personene konfirmantene kan velge mellom er først og fremst mannlige karakterer som Tomas, Peter, Bartimeus, Moses, Kain og Jakob. De kvinnelige karakterene er begrenset til Marta og Maria, hentet fra samme tekst.

I tillegg legger *Nøkler til livet* opp til at konfirmantene skal ta stilling til små

sitater med bibelvers. Under temaet «vennskap» er oppgaven at konfirmantene skal gå rundt i et rom og lese lapper med sitater fra Ordspråkene. De skal velge seg det ordspråket de synes «sier noe viktig om vennskap», og «tenke over hva det betyr for deg» (s. 51). En lignende oppgave gis under temaet «meningen med livet». Spørsmålene som oppsummerer «Mitt bibelvers»-delen er talende i sin utforming: «Hvordan kan ord fra Bibelen bidra til at livet får mening? Hvordan kan du bruke ord fra Bibelen i hverdagen din?» (s. 135).

Måten *Nøkler til livet* legger til rette for bruk av Bibelen, ligner på «mannakorn»-tradisjonen der løsrevne bibelvers brukes som oppbyggelige sitater i hverdagen for den enkelte. Omkostningen ved denne tilnærmingen er at Bibelen framstår som ahistorisk, det kommer ikke fram at Bibelen har blitt fortolket på ulike måter gjennom kirkens historie, og består av mange og til dels motstridende budskap. Når Bibelen blir presentert som enkeltord og enkeltpersoner som konfirmantene og håndboken kun tar utgangspunkt i ungdommene selv, blir Bibelen løsrevet fra andre kontekster enn hvordan ungdommene føler seg her og nå.

Beskrivelser av kirkens lære: Opp til konfirmantene

Holdningen *Nøkler til livet* inntar overfor kirkens lære er veldig åpen. Opplegget går ut fra ungdommenes kontekst i nærmest total forstand. Når konfirmantene skal utforske meningen med livet, blir lederen for eksempel instruert til å ikke ha med «kristen tro som et av alternativene i den innledende oppgaven (...) siden det ville framstått som et åpenbart «riktig» svar i en kirkelig sammenheng» (s. 106).

Kirkens lære beskrives kun ad omveier, og aldri med «fagbegreper». De klassiske «katekismetemaene» som de ti bud er med i opplegget, men «samlingen vektlegger deltakernes medvirkning framfor faglig kunnskap om budenes bakgrunn» (s. 53). Målet med samlingen er «at en styrket sammenheng mellom budene og deltakernes hverdag kan føre til at de begynner å anvende budene i sitt eget liv» (s. 53). Budene presenteres som «svar på menneskers opplevelser av hva som gjør det vanskelig å leve sammen» (s.54). Tilnærmingen gjør det mulig for ungdommene å bruke budene inn i samtaler om egne liv, men det er rimelig å anta at ungdommene vil ha vanskeligheter med å forholde seg til diskusjoner om dette i kirke og samfunn, ut over å vise til hva de selv føler og opplever. Ungdommenes tanker om livet blir satt inn i en kristen kontekst i den forstand at det de tenker, blir tolket som en del av det å være kristen.

Denne tilnærmingen beror på bokens prosjekt om å tilby et konfirmantopplegg der svarene ikke er gitt fra før. Det er et opplegg som helt gjennomført forsøker å unngå situasjoner der konfirmantenes primæroppgave blir å komme med de predefinerte svarene som er forventet av dem. Konfirmantene skal under

hvert tema finne ut hva som er viktig for dem, og hva som gir mening for dem. Spørsmålet er om det kan være fare for at konfirquantene ikke får inntrykk av at kirken har en lære, hva den går ut på, hvorfor den er som den er, og hva uenighetene i kirken går ut på historisk og i samtiden. Oppleggets varsomhet mot å presse gitte sannheter om kristen tro og tradisjon på konfirquantene kan bidra til at ungdommene ikke får del i kunnskap om hvordan kirkens lære har utviklet seg og endret seg gjennom historien. I sin iver etter å anerkjenne ungdom som troende og tenkende subjekter, blir nesten all kunnskaps- og fortolkningsmyndighet gitt til ungdommene selv. Snarere enn å vise hvordan konfirquantene kan finne en plass i et fellesskap av troende, av kirken eller av kristne, blir konfirquantene spurt om igjen og om igjen om å ta stilling, og bestemme seg for hva som er meningen i deres liv. Det kan innebære å overlate en veldig stor oppgave til hver enkelt konfirquant, og at kristen tro gjøres til et individuelt anliggende.

Ungdommers samtid og liv: Psykisk syk og politisk aktiv

Ungdommers samtid og liv blir ganske nøkternt beskrevet. Dette punktet er nok det mest utviklede særpreget ved *Nøkler til livet*. Det å være kristen blir ikke fremstilt som noe annet enn å være menneske. Måtene samtiden, samfunnet og ungdommer blir beskrevet på, er hverken skjønmalende eller svartmalende, men realistiske og basert på forskning på ungdom. Begrunnelsen som gis for å bruke statistikk om ungdom inn i opplegget, er at «ungdom som har problemer, tror de er et lite mindretall». Hensikten med å bruke statistikk er at dette kan alminneliggjøre ungdoms opplevelser av stress og ensomhet (*Nøkler til livet* s.36).

I tillegg til å vektlegge at det er helt vanlig å føle seg ensom og stresset i ungdomstiden, legger *Nøkler til livet* vekt på å formidle et ideal om ungdom som involverte og engasjerte i politiske og samfunnsmessige spørsmål. Verdien av «det politiske mennesket» blir fremhevet på flere samlinger. Politisk virksomhet, bevissthet og ansvar blir tydelig koblet sammen med det å være kristen. Det er for eksempel tydelig i samlingen «Stå opp for andre» (s.91). Her får konfirquantene utdelt en karakter som de skal identifisere seg med, eksempelvis «Du er 14 år og muslim. Du bor sammen med moren din, som jobber i et departement i Norge. (s.92–93). Det at rollene konfirquantene skal gå inn i er så tydelig sammensatte, tyder på at opplegget har en bevissthet om at alle mennesker tilhører flere identitetskategorier. Det å inkludere noe som har verdi i samfunnet, og sette det inn i en kristen tolkningsramme, er et av hovedgrepene i *Nøkler til livet*. Bevegelsen den andre veien, hvor elementer av kristen tradisjon danner utgangspunktet for refleksjon over samtiden, er så å si fraværende.

Pedagogiske redskaper: Studiesirkel

Nøkler til livet legger primært til rette for at konfirquantene skal bli kjent med seg

selv. Kirkens praksiser, slik som gudstjenester, kirkeår, høytider og bibeltekster, blir hentet inn i opplegget, men hele tiden med det for øye at konfirmantene skal kunne bruke dem for å utvikle sin egen identitet. På samlingen som omhandler bønn, blir det for eksempel lagt opp til at konfirmantene skal lese, snakke, skrive og tenke på bønner, men ikke nødvendigvis at de skal be bønner (*Nøkler til livet* s.57-61). Noe av det samme er tilfelle på samlingen der «Korsets tegn» er tema. Her skal konfirmantene høre om ulike situasjoner der mennesker korsers seg, og etterpå skal de sitte hver for seg og tenke over når de kunne brukt korsets tegn, og hvordan man kan bruke korsets tegn til å skape mening i ulike livssituasjoner (s. 27-128). Når temaet er «Min salme», blir det ikke sunget salmer, men lagt til rette for å reflektere over hvordan de kan bruke en salme (s.139).

I flere samlinger er opplegget at konfirmantene først skal drøfte noe i grupper, deretter skal de legge frem det de har kommet frem til, i plenum, og til slutt skal de tenke etter hva de selv mener eller ville valgt. Det vil si at det legges opp til aktiviteter som er kognitivt orienterte. Oppgavene det legges opp til, har flere likhetstrekk med arbeidsformer som er kjent fra skolen, og da spesielt gruppearbeid og fremlegg i plenum. Konfirmantene skal primært lese, snakke, tenke, reflektere og ta stilling til. Arbeidsformene legger til rette for at konfirmantene lærer at kristen tro kan deles opp i små papirlapper med bibelord eller påstander som de skal ta personlig stilling til om de liker eller ikke liker, og om de kan bruke dem eller ikke. De kirkelige redskapene og praksisene blir omgivelser som konfirmantene kan bruke for å svare på spørsmål om livets mening og vennskap. *Nøkler til livet* kan beskrives som et studiesirkelopplegg som er innrettet mot at hver enkelt kommer frem til hva som er sant og meningsfylt, og mot at de skal jobbe for en bedre verden i sitt lokalmiljø. Det å lære seg å bli deltager i de etablerte kirkelige praksisene gjennom å gjøre dem i konfirmanttiden, legges stort sett til de liturgiske avslutningene på hver samling.

KONFLOGG. DELTA

Konflogg. Delta består av en konfirmantbok, en lærerveiledning og elektroniske ressurser. Vi vil konsentrere oss om boka konfirmantene får. Boka består av 19 samlinger, samt skjemaer konfirmantene kan bruke i forbindelse med gudstjenester. Hver samling består av en temadel, en «logg»-del der konfirmantene fyller inn spørsmål relatert til temaet, og en «delta»-del som beskriver forslag til en religiøs praksis og en bønn. Med henvisning til *Plan for trosopplæring* er intensjonen med opplegget «å formidle kirkens tro og tradisjon sammen med livstolkning og livsmestring, samt ha fokus på kristen tro i praksis» (lærerveiledning s.6).

Tilnærming til Bibelen: Personlig oppbyggelse

I *Konflogg* presenteres Bibelen spesielt under samlingen som har overskriften «Hvor viktig kan en bok være?» (s.12-13). Det første konfirmantene møter, er seks setninger som er utformet som faktaformuleringer:

Bibelen forteller oss hvem Gud er – og hvem vi er. Bibelen er en kilde til tro, håp og kjærlighet. Bibelen er den viktigste kilden til å forstå hvem Jesus er, og hva han vil med oss. Bibelen er en veiviser i livet som hjelper oss med å velge. Bibelen er Guds bruksanvisning for våre liv. Bibelen er en levende bok som handler om livet vårt – her og nå (s.12).

Disse setningene betoner at Bibelen har svar, både på spørsmål om hvem Gud er, hvem vi er og hvordan vi skal leve våre liv. Bibelen etableres som en bok som har stor nærhet til dagens problemstillinger, og at den er en bruksanvisning for våre liv. Det legges ikke vekt på at Bibelen er blitt til i mange ulike historiske epoker, og heller ikke at det er en bok som gir forskjellige svar på både hvem Gud og menneskene er. Flere steder brukes frittstående bibelsteder uten å ta hensyn til sammenhengen de står i. Tekstutvalget profilerer kvinner som synderinner og menn som helter. Den samaritanske kvinnen i Johannes 4,1-30 fremstilles som ei som ikke hadde klart å sette sine egne grenser overfor menn, mens Peter lanseres som en som «ble fristet til å droppe lidelsen og fornektet Jesus da han ble arrestert», men som likevel «ble den store lederen for kirken». På samme måte gjøres David til en helt (s.56).

Presentasjonen legger opp til at Bibelen først og fremst er en bok for oppbyggelse og etisk veiledning. Et eksempel på dette er på samling 2 «Hvor mye er du verdt?». Det innledes med følgende utsagn: «Gud er allmektig og kunne skapt hvem eller hva han ville. Så skapte han akkurat deg! Sjekk hva Gud sier til oss:». Deretter følger et bibelsitat fra Jesaja 43,3 «Fordi du er dyrebar i mine øyne, høyt aktet og jeg elsker deg». Den gjennomgripende tilnærmingen til Bibelen er å koble et utsagn om kristen tro til et bibelsted og deretter overføre dette til hvordan det har relevans for konfirmanten. I all hovedsak presenterer *Konflogg* Bibelen og bibelsteder kontekstløst og ahistorisk. Denne tilnærmingen kan minne om Mannakorn-tilnærmingen i *Nøkler til livet*, men med den forskjellen at *Konflogg* ikke legger vekt på at konfirmantene skal finne sine egne svar og finne ut hva som er meningen med deres liv. Fokuset i *Konflogg* er snarere å vise konfirmantene at Bibelen er en personlig veiviser til sannheten om seg selv og om Gud. Svarene er gitt, og de blir gitt videre til konfirmantene.

Med hensyn til å bidra til konfirmantenes forståelse av Bibelens oppbygning og genremangfold er dette mindre omfattende enn i *Konfirmantbibelen*. Konfirmantene får en grafisk fremstilling med inndeling av GT og NT, og hvilke bøker som inngår i hver av delene. Etter illustrasjonen oppsummeres Bibelen

som en bok som «består av mange små fortellinger, men den er også én stor fortelling: Den store fortellingen handler om Gud som skaper mennesker, mennesket som svikter, og Gud som hele tiden søker fellesskap med oss» (s.13). Dette grepet ligner noe på *Konfirmantbibelen*, men med den forskjellen at forklaringene som gis er mer dogmatiske og uten den samme åpenheten for at konfirmanter lever ulike liv.

Beskrivelser av kirkens lære: Kanaans språk

Som allerede vist er *Konflogg* preget av formuleringer som har fakta- og påstandskarakter. Boken slår fast hva kirkens lære er, og at det er denne læren konfirmanter skal tilegne seg i løpet av konfirmanttiden. Et eksempel på dette er samling 5 «Hvem er Gud?». Denne samlingen åpner med samme type «faktasetninger» som samlingen om Bibelen: «Gud er: HELLIG: Gud er annerledes og større enn alt annet. Det betyr også at Gud er uten ondskap og synd. Gud er ren» (s.20).

De dogmatiske påstandene om kristen tro er formulert i et metaforisk lite kjent språk, det som gjerne omtales som Kanaans språk. Eksempler på dette er: «Jesus er kirkens grunnmur» (s. 4). «Dåpsvannet symboliserer at vi er vasket rene» (s.5). «Tro er å ta tivilen alvorlig, men likevel stole på at Jesus er Guds sønn», «Tro er å følge Jesus» (32) «Den hellige ånd helliggjør oss og tilgir oss våre synder slik at vi kan komme nærmere Gud» (53). Spørsmålet vi stiller er i hvilken grad slike setninger kan bli forståelige for konfirmanter. Det er setninger som i liten grad brettes ut, de problematiseres ikke og de blir stående som de påstandene de er. Det at ungdom skal lese disse setningene og at de skal gi dem hjelp til å tolke livet, virker lite sannsynlig.

Boken bruker konsekvent ordet «vi» om setninger som har et dogmatisk innhold: «Vi tror at: Gud har skapt alt som finnes.» (s.16). Det vil si at *Konflogg* presenterer en pakke med påstander som konfirmanter skal akseptere som sine, uten at det er synlig hvordan og på hvilken bakgrunn det skal skje. Denne måten å legge til rette for at konfirmanter skal akseptere teologiske «sannheter» uten spørsmål og egen refleksjon, kan betegnes som en autoritativ diskurs (Afdal 2013). Det som kjennetegner en autoritativ diskurs er at de ikke lar seg omforme. Kristen tro og tradisjon blir dermed gjort til en del sannheter, og læring blir å akseptere disse sannhetene. Kristen tro blir gjort til en pakke som kan godtas i sin helhet, eller som avvises i sin helhet.

Med hensyn til gudstjenesten er fokuset i *Konflogg* på personlig oppbyggelse og fromhet tydelig: «I gudstjenesten: Bygger vi fellesskap. Alle har noe å gi. Får vi påfyll. Utrustes vi til liv og tjeneste» (s.60).²

2 Dette fokuset på åndelig fellesskap videreutvikles i opplegget *Delta hjemme*. Dette er kun beskrevet i Delta lærerveiledning, og finnes ikke i *KonfLoggboka* konfirmanter får utdelt. Men det er en slags andaktsliturgi som er tenkt brukt hjemme hos konfirmanter. Opplegget består av at familien samles i den treenige Guds navn, tenner lys, leser bibelvers, snakker sammen om tro og tivil, deler en utfordring om hvordan de vil prak-

Ungdommers samtid og liv: Enkle løsninger

Ungdommers samtid og liv blir portrettert på en stereotyp og overflatisk måte. Fremstillingen er preget av en moraliserende og oppdragende holdning om at ungdom ofte har dårlige holdninger og gjør dårlige valg, noe som blant annet kommer til uttrykk i måten boken behandler sosiale medier, forelskelse og rus. Boken formulerer at ungdom har en tendens til å være redde for hvordan andre oppfatter dem på sosiale medier. Dette er ifølge *Konflogg* noe de ikke burde være så opptatt av. Boken anbefaler ungdom å se at «Jesus setter en helt annen målestokk for deg: Du er en Gud elsker uansett hvor mange likes eller venner du har på Facebook (...)» (s.9). Vi er usikre på om konfirmanter vil la seg overbevise av dette.

Samling 11 har overskriften «#INLOVE». Samlingen innledes med påstandsettninger om å være forelsket som etterfølges av en formaning om at «ekte kjærlighet er mer enn forelskelse». For mens forelskelse består av «mange gode følelser, er kjærlighet enda mer: Det er også å ville». Denne ekte kjærligheten kobles til ekteskap. Ungdommene får en beskrivelse av at «sex er en dyrebar gave til oss, men det er også en gave vi gir til andre». Denne gaven oppfordres ungdommene til å være forsiktig med «Kanskje det er verdt å vente på den rette?» (s.45). Det samme mønsteret følges i samlingen om rus. Alkohol beskrives ensidig negativt, og ungdommene oppfordres til å stå imot press og til å sette sine egne grenser. For som de sier: «Du sitter med makten til å si nei» (s.48).

Dette fokuset på at konfirmanden eier sin egen kropp og at de har makt til å sette sine egne grenser, kan fungere mot sin hensikt. Boken kommuniserer at ungdom som gjør dårlige erfaringer med seksualitet og rus, ikke kan skylde på andre enn seg selv. De har ikke vært flinke nok til å passe på sine egne grenser. Vi finner det også alvorlig at det skjer en parallellføring mellom å adlyde foreldre og å adlyde Gud (s. 41) fordi det kan bidra til at ungdommer avfinner seg med uholdbare situasjoner i hjemmet.

Pedagogiske redskaper: Skoledagbok

Konflogg er utformet som en skoledagbok. Enkle bilder i sterke farger, store fonter, stikkord som «Husk!» og piler brukes for å markere viktige bibelvers eller lignende. Loggen det er meningen konfirmandene skal skrive etter hver samling, er en kombinasjon av repetisjonsspørsmål, quiz og spørsmål som eksempelvis hva en synes er unikt med seg selv.

Loggdelen etterfølges av «Delta», med dagens praksis og dagens bønn, og følger hovedtema. Praksisene som anbefales for ungdommene, følger bokens intensjon om å sosialisere konfirmanter inn i en pietistisk fromhetstradisjon.

tisere troen, og til slutt at de ber Vår far og velsignelsen. Formen det legges til rette for, kombinerer liturgiske elementer med pietistisk andaktsliv og fromhet. Bortsett fra i familier som allerede praktiserer noe lignende, vil dette være en ukjent måte å være sammen på i de aller fleste familier.

Det oppfordres til å gjøre bibellesing til en daglig rutine, og i bønne-delen er dette fokuset på personlig oppbyggelse gjennomført: «Bønn: Skriv en kort takkebønn for noe du har lært om i Bibelen, be for noe du kan trenge veiviserhjelp til (f.eks. valg av videregående skole) (s.15). Konfirmantene oppfordres også til å gjøre syndsbekjennelsen til en del av sitt personlige fromhetsliv. «Si syndsbekjennelsen for deg selv. Du kan godt bruke egne ord. Det dreier seg ikke om å være negativ, men å øve seg i å være ærlig og innrømme feil og at vi trenger Guds tilgivelse» (s.63). På samlingen som tar opp sosiale medier anbefales det at ungdommene stiller seg foran speilet og øver på å si: «Elsket av Gud! Gjør dette hver morgen når du står foran speilet på badet» (s.11).

Her finnes også flere spørsmål som både har en sterkt moraliserende undertone og implisitt uttrykker at konfirmanter har et lavt refleksjonsnivå, som enkle avkryssingsoppgaver og «Du legger ut et nytt profilbilde på et sosialt medium. Hvor viktig er antallet likes for at du skal være fornøyd? Begrunn svaret» (s.10).

Konflogg trekker veksler på en form som kan ha stor appell til ungdom. Den kan bli en minnebok om konfirmasjonstiden. Hvorvidt ungdommene vil gjennomføre de praksisene de oppfordres til, vet vi ikke, men det virker generelt krevende å få til med ungdom som ikke allerede er del av de beskrevne praksisene.

SAMLET VURDERING

Vi vil avslutningsvis foreta en samlet vurdering av bøkene og plassere dem innenfor de pedagogiske, og til dels teologiske, tradisjonene de har mest til felles med.

Innlemming av nykommere

Konfirmantbibelen sier ikke noe selv om hvilken pedagogisk tradisjon den er blitt til innenfor, eller hvilken tradisjon den ønsker å bli assosiert med. Vår analyse er at bokens måte å gjøre Bibelen tilgjengelig som et historisk, kulturelt og fysisk redskap gjør at det er mest nærliggende å plassere den innenfor det sosiokulturelle læringsteoretiske paradigme. Noe av det som kjennetegner den sosiokulturelle tilnærmingen til læring er at læring beskrives som en prosess der en gradvis lærer seg å ta i bruk sentrale kulturelle redskaper i den aktuelle praksisen (Afdal 2013). En av de som har utviklet denne forståelsen av læring er Etienne Wenger (1998). Det sentrale i Wengers teori er at nykommere innlemmes og blir del av praksisene og kunnskapene som eksisterer i en gitt praksis ved å delta i dem, og lære av personer som har levd i den aktuelle praksisen over lang tid (Johnsen 2014). *Konfirmantbibelen* legger til rette for dette ved å gjøre konfirmantene oppmerksomme på Bibelens historie og tekstenes kirkelige og samtidige bruk. Opplegget åpner det Wenger betegner som en sentripetal

læringsbane. Dette tilsvarer en form for religiøs læring som Holmqvist og Afdal (2015) betegner som «a logic of participation». Konfirmantene får tilgang til sentral kunnskap om kirkens bruk av Bibelen, men dette skjer med åpenhet for konfirmanterens ulike valg med hensyn til hvor aktive de ønsker å være i kirkens praksiser. *Konfirmantbibelen* åpner noen muligheter, uten å tvinge dem til bestemte måter å bruke Bibelen på.

Liberal pietisme

Nøkler til livet presenterer seg som et opplegg som er inspirert av sosiokulturell læringsteori, og spesielt av nyere religionspedagogisk forskning slik denne er formulert av Elisabeth Tveito Johnsen (2014), Morten Holmqvist (2015) og Geir Afdal (2013).³ Med hensyn til sosio-kulturell læringsteori gjenkjenner vi at *Nøkler til livet* gir konfirmantene ferdigheter i å delta i praksiser utenfor kirken, slik som å diskutere kristen tro på skolen. Denne interessen for konfirmantenes deltagelse i andre praksiser gjør at oppmerksomheten mot konfirmantenes deltagelse i kirkens etablerte praksiser blir mindre.

Nøkler til livet ønsker spesielt at opplegget skal «fremme læring som kunnskaping» forstått som at «deltagerne selv skal få rom til å skape mening knyttet til redskaper i kristen tro» (s.15). Dette er en oppfatning av at kunnskaping handler om enkeltpersoners meningsskapning knyttet til redskaper, noe som ikke er fullt ut dekkende for begrepet. Kunnskaping innebærer at et kollektiv utvikler kunnskaper ved hjelp av nye redskaper som fornyer etablerte praksiser (Paavola and Hakkarainen 2005, Engeström 2015). Det som gjør at tilnærmingen i *Nøkler til livet* blir litt forskjellig fra kunnskaping er at for eksempel bibeltekster behandles som omgivelse for konfirmantenes individuelle meningsskapning.

På dette punktet er det grunn til å tro at *Nøkler til livet* er mer påvirket av det Johnsen skriver om subjektiverings- og identifikasjonsprosesser, enn av det hun, Holmqvist og Afdal skriver om kunnskaping. Johnsen viser imidlertid at det å la identifikasjons- og subjektiveringsdimensjonen dominere over kunnskaps- og sosialiseringdimensjonene kan føre til at kristen tro og tradisjon blir presentert løsrevet fra sin historiske og samtidige kontekst. For å legge til rette for at konfirmanter utvikler seg som religiøse subjekter, kan det være nødvendig å gjøre de religiøse tradisjonene og kunnskapene tilgjengelige på nytt (Johnsen 2014).

Religiøs læring som primært sikter mot å gi barn og unge et eksistensielt møte med kristen tro, betegner Holmqvist og Afdal som «a logic of faith». Innenfor denne logikken blir kunnskap eller kirkelige praksiser så å si «renset» for innhold, og autoriteten plasseres på et empirisk utilgjengelig sted dypt inni den enkelte (Holmqvist og Afdal 2015). Oppmerksomheten på den enkeltes personlige og indre møte med kristen tro er en teologisk tradisjon vi gjenkjenner

3 Nøkler til livet er altså inspirert av hovedforfatteren til denne artikkelen.

som pietisme. Det som er forskjellig fra pietismen slik den tradisjonelt har utfoldet seg, er at *Nøkler til livet* legger stor vekt på å bli kjent med seg selv og hva som skaper mening i eget liv. Vi vil derfor karakterisere opplegget som en form for liberal pietisme.

Tradisjonell påstandspietisme

Konflogg presenterer seg også som et opplegg inspirert av norsk religionspedagogisk forskning, og spesielt av forskningen til Morten Holmqvist. *Konflogg* bruker som vist mye Kanaans språk. Det å gi boken en slik utforming fremstår ikke som det mest opplagte valget sett i lys av at forfatterne har hentet inspirasjon fra Holmqvists forskning. Et av hovedfunnene hos Holmqvist er at konfirmanter har problemer med å skjønne det indrekirkelige språket de blir presentert for på undervisningssamlingene. Noe av det Holmqvist gir mest kritisk oppmerksomhet, gjenfinnes som hovedgrep i *Konflogg*.

Et annet vesentlig funn hos Holmqvist er at konfirmantene reagerer spesielt negativt på konfirmantsamlinger som minner dem om skoleaktig undervisning (Holmqvist 2014). Det er derfor underlig at forfatterne av *Konflogg* poengterer at i «undervisningssamlingene vil det i stor grad handle om klassisk kognitiv læring» (Delta Lærerveiledning s.5). Det er få spor av at Holmqvists forskning har hatt betydning i utviklingen av *Konflogg*.

Teologisk er vår vurdering at *Konflogg* er forankret innenfor en tradisjonell pietistisk tradisjon. *Konflogg* bruker begrepet delta, men dette er avgrenset til at ungdommene skal bli en del av svarene og praksisene opplegget presenterer. Dette er en tilnærming som har likhetstrekk med læringsformen Holmqvist og Afdal (2015) betegner som «a logic of belief.» Det forventes at det som sies om kristen tro, skal forandre konfirmantene, men uten at innholdet selv er i forandring. Innenfor en slik pedagogisk tradisjon gjøres kunnskap om kristen tro til påstander med gyldighet uavhengig av kontekstene den har blitt til innenfor.

Konklusjon

Etter at vi har analysert de tre konfirmantbøkene, er vi styrket i vår antagelse om at bøkens utforming vil ha innvirkning på lokale konfirmantopplegg. Bøkene legger til rette for at de ansatte vil gjøre ulike tematiske og metodiske valg. Konfirmantene vil møte tre ganske ulike måter å fremstille hva kristen tro og kirkelige praksiser går ut på. *Konfirmantbibelens* utforming og innhold gir grunnlag for å tro at intensjonen om å åpne Bibelen for konfirmanter, kan lykkes. Mulighetene for at mange konfirmanter vil sette pris på den individorienterte formen for kristendom som presenteres i *Nøkler til livet*, er etter vår vurdering stor. Med hensyn til *Konflogg* er vår oppfatning at den passer best for konfirmanter som allerede er fortrolige med en pietistisk fromhetstradisjon, men at

utformingen som minnebok kan bidra til at den har appell til konfirmanter som opplever at innholdet er fremmed.

LITTERATUR

- Afdal, G. (2013). *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering.* Oslo:Universitetsforlaget
- Engeström, Y. (2015). *Learning by expanding. An activity-theoretical approach to developmental research.* New York: Cambridge University Press.
- Bibel 2011 – Konfirmantbibelen.* Oslo: Bibelselskapet.
- Flyvbjerg, B. (2001). *Making social science matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmqvist, M. (2014). «The Material Logics of Confirmation.» I: *International Journal of Actor-Network Theory and Technological Innovation* 6(4).
- Holmqvist, M. (2015). «Learning Religion. Exploring Young People's Participation Through Timespace and Mediation at Confirmation Camp.» I: *Mind, Culture, and Activity* 22(3): 201–216.
- Holmqvist, M. og G. Afdal (2015). «Modes Of Learning And The Making Of Religion. The Norwegian And Finnish Curricula For Confirmation.» I: *Nordic Journal of Religion and Society* 28(01): 1–20.
- Johnsen, E. T. (2014). «Gudstjenestelæring gjennom deltagelse». I: Hellemo (red.) *Gudstjeneste på ny.* Oslo: Universitetsforlaget. s. 151–177.
- Johnsen, E. T. (2014). *Religiøs læring i sosiale praksiser. En etnografisk studie av mediering, identifisering og forhandlingsprosesser i Den norske kirkes trosopplæring.* PhD, Universitetet i Oslo.
- Kielland, Jan Christian (2015) *Nøkler til livet. Nye metoder for læring i kirken.* Oslo: KFUK-KFUM.
- Kirkerådet (2010). *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke.* Oslo: Kirkerådet.
- Kittelsen, L. (2011). *Se og bli sett. Hvilke syn på læring finnes i konfirmantbøkene Brukerveiledning og Konfirmantbibelen?* Masteroppgave. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet.
- Konfirmantbibelen. Lærerveiledning* (2015). Oslo: Bibelselskapet.
- Midtsund, B.M. og R. J. Liudden (2016) *Delta lærerveiledning.* 2.rev. utg. Oslo: IKO-Forlaget.
- Midtsund, B.M. *Konflogg. Delta. Konfirmantbok.* Oslo: IKO-Forlaget.
- Paavola, S. and K. Hakkarainen (2005). «The Knowledge Creation Metaphor. An Emergent Epistemological Approach to Learning.» I: *Contributions from History, Philosophy and Sociology of Science and Mathematics* 14(6): 535–557.
- Schweitzer, F., W. Ilg og H. R. Simojoki (2010). *Confirmation Work in Europe. Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries.* Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.